

ČESKO - BAVORSKÉ VZTAHY V NAŠÍ ARCHITEKTUŘE RANÉHO STŘEDOVĚKU

Jana Janusová

Nejstarší románské stavby na území západních Čech nevznikaly izolovaně od okolního prostředí. První byly ovlivněny architekturou doby vlády německého panovníka Oty I. - mluvíme o tzv. otónském slohu. K němu se řadí dobře zachovalý kruhový kostelík - rotunda sv. Petra - ostrohu Hůrka v dnešním Starém Plzenci. Bývala součástí přemyslovského správního a pomezního hradu Plzně a nejstarší zmínka o ní pochází z roku 976 z pera merseburského biskupa Tietmara.

Druhou nejstarší kamennou otónskou stavbu představuje apsida kostelíka sv. Jiří v Plzni - Doubravce. Kostelík dal postavit roku 992 druhý pražský biskup Vojtěch z rodu Slavníkovců. Vojtěch tehdy přivedl s sebou z Říma 12 mnichů benediktýnů, pro které založil a budoval klášter v Praze - Břevnově. Poněvadž nebyl ještě postaven, ponechal zatím Vojtěch mnichy v místě, zvaném pak Kostelec a dal pro ně postavit provizorní dřevěné obydlí s kostelem.

Od 12. století se stále více šířil v západních Čechách románský sloh. Vznikaly převážně emporové čili tribunové kostely, mající na západní straně emporu - tribunu /pavlač/ nesenou sloupy. Těchto kostelů se v západních Čechách dochovalo poměrně hodně. Na některých můžeme sledovat stopy štaufské architektu-

ry. Uveďme např. kostel v Dolním Janném, v Dřenicích a především samotný Cheb, kde z podnětu císaře římsko - německé říše Fridricha Barbarossy vyrostla v letech 1167-1188 velkolepá hradní falce s kaplí, která představuje vynikající ukázkou tehdejší architektury. Její přízemí je dosud pojato v těžkém románském slohu, zatímco patro je řešeno již raně goticky. Byla dokončena patrně v prvním desetiletí 13. století. Klenba románského přízemí spočívá na mocných sloupech s krátkými dříky a mohutnými krychlovými hlavicemi. Raně gotické patro má klenby hruškovitého tvaru s žebry a s lomenými oblouky a štíhlé mramorové sloupy s hlavicemi, zdobenými figurální plastikou nebo listovými ornamenty. První patro bylo spojeno dřevěnou chodbou přímo s císařským palácem, který je rovněž řešen impozantně. Vždyť sloužil k občasným pobytům císařova dvora a jako místo konání říšských sněmů. Palác má rozměry 46 x 13 metrů. V jeho severní stěně se zachovala řada jedinečných sdružených pětidílných oken. V roce 1188 tu císař Fridrich Barbarossa trávil vánoce před odjezdem na křížovou výpravu. Již před císařem Fridrichem získal území Chebska mocný vládce bavorské severní marky Děpolt I. z Gingen a z Vohburku.

Byli to rovněž Vohburkové, kteří postavili na české půdě mocný hrad Přimdu. Má podobu mohutné hranolové věže /donjonu/, stojí na skalnatém hřebenu ve výšce 837 metrů a je dodnes velmi dobře zachovalý. Zmiňuje se o něm Kosmas v latinsky psané Kronice české k roku 1121.

Stavba těchto hradů uspořádala vznik dalších hradních sídel na Chebsku, a to Vildštejna /Skalná/, Seeberku /Ostroh/, Starého Kynšperka, Lokte a ve vzdálenější oblasti - na Stříbrsku - hradu Volfštejna u Černošína.

Štaufské huti náleží i premonstrátský klášter a kostel v Teplé a vznosný kostel sv. Mikuláše a Alžběty v Chebu s překrásným portálem.

V západních Čechách je několik sakrálních staveb, které ukazují na bavorskou orientaci. Především se jedná o kostel P. Marie, sv. Petra a Pavla v Albrechticích na Sušici. Leží v místech někdejší Harmatické čili Březnické zemské stezky, která spojovala Čechy s bavorským Podunajím. O kostele v Albrechticích máme několik písemných dokladů. Je to windberská kronika z roku 1305, v níž se můžeme dočísti, že český král Vladislav daroval ves Albrechtice a zdejší dvůr klášteru ve Windbergu. Jednalo se o premonstrátský klášter, který do roku 1125 patřil pánům z Bogenu. Ti byli spřízněni s Přemyslovci.

Další písemná zpráva mluví o svěcení kostela v Albrechticích salcburským arcibiskupem Adalbertem, a to 20. prosince roku 1178.

Kostel stojící na mírném návrší nad Albrechticemi, upoutá svou malebnou polohou i krásou architektury.

Masivní zdi věže i lodi, která měla na západní straně tribunu, dokládají románský původ. Jinak byl kostel přestavován v gotice. Presbyterium má tvar čtverce. Čtvercová kněžiště jsou typická pro oblast Burgundska a k nám se dostala přes Švábsko a Bavorsko, a to nejspíše z okolí Straubingu a Windbergu. Cenný je portál, zakončený hrotitě. Jeho středem prochází kamenný pruh s talířovitými prstenci.

Vlivy bavorského prostředí jsou dále patrné na kostele sv. Maří Magdalény v Malém Boru u Horažďovic. Jedná se o jednoduchou jednolodní stavbu s věží na jihozápadní straně. Věž je uvnitř opřena o hranolový pilíř a napojuje se v přízemí i v patře na půlkruhovou arkádu. Prostor v patře měl funkci věžní tribuny, která v přízemí přecházela v tribunu pavlačovou. Toto řešení je dosti ojedinělé. S analogickým se můžeme setkat v komendě johanitů ve Strakoncích.

Nad říčkou Pstružnou vznikl na přelomu 12. a 13. století tribunový kostel Narození P. Marie ve Velharticích. Kostel byl však románský, o čemž svědčí část zdiva, západní věž i některé kamenické detaily /portály/.

Okrouhlý kostelík - rotunda - sv. Jana Křtitele stojí nad obcí Zborovy u Plánice. Pochází z konce 12. nebo počátku 13. století a opět /jako ve stavbách

předchozích/ se zde pojí vlivy strakonické huti s vlivy bavorské architektury. Stavba byla barokně upravena.

Na vysokém kopci nad Nezdickým potokem a nad Otavou postavili páni z Bukovniku ve 30. létech 13. století zemanský jednolodní kostel sv. Václava. Východní kněžiště má obdélníkový tvar s polokruhovou apsidou. Věž je poněkud posunutá ze západu k jihu. Z jižní strany vede do kostela bohatě profilovaný portál s kamennými bobulemi.

Obdélné či čtvercové kněžiště je v této oblasti dosti typické. Setkali jsme se s ním již v Albrechticích, obdobné je např. v kostele na Mouřenci u Annína nebo v Buděticích u Sušice. Všechno jsou to stavby, které vznikaly při staré zemské Hartmanické /Březnické/ cestě, spojující Čechy s Bavorskem. Také pravoúhle odstupňovaný portál prokazuje vlivy řezenské a windberské.

Tak trochu stranou jmenované oblasti stojí kostel Všech svatých v Řasanicích u Kasejovic. V jeho blízkosti se dochovala zemská tvrz. Kostel má opět čtvercové presbyterium, na západní straně pak věž a tribunu, spočívající na středním sloupu a členěnou arkádami. V portále se objevují vlivy rané gotiky. Je uzavřen hrotitě, jeho středem opět prochází kamenný prut s talířovými prstenci. Kostel byl postaven z žulového lomovitého zdiva kolem poloviny 13. století.

Je ještě hodně románských kostelíků, které jsou kamennými svědky naší minulosti a staly se nepostradatelnou a malebnou součástí české krajiny.